

УДК 327.7(73):323.39:[94(100)«1939/1945»]

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-29-5>

Котляр О.А.

<https://orcid.org/0000-0002-2653-0443>

ВНЕСОК РАДИ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У РОЗБУДОВУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ США В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті автор з'ясовує роль Ради з міжнародних відносин у розбудові зовнішньополітичної стратегії США в роки Другої світової війни. Продемонстровано, що співпраця організації з державними структурами заклала основи для подальшої інституціоналізації впливу представників інтелектуальних кіл у процесі прийняття стратегічних рішень в роки Другої світової війни.

На думку автора, американська інтелектуальна еліта як соціально-політичне явище відіграла вагомую роль у концептуалізації американської зовнішньої політики та національного інтересу в ній. Аналіз діяльності неофіційних й напівофіційних акторів, а також створених ними інтелектуальних мереж, дозволяє відтворити цілісну картину інтелектуальних пошуків в напрямку перегляду ключових орієнтирів зовнішньої політики США часів Другої світової війни. Помітне місце в цьому процесі займає Рада з міжнародних відносин, яка посприяла внесенню до офіційного порядку денного ідеї американського світового лідерства та надала урядові рекомендації щодо особливостей його реалізації.

Аналіз підготовлених Радою з міжнародних відносин документів та офіційних записів надає підстави стверджувати про ідейний вплив організації на положення Атлантичної хартії 1941 р., підходи до її подальшої політичної інструменталізації, а також створення нової мирної платформи на базі формату Об'єднаних Націй. Не менш важливо, що заклик Ради з міжнародних відносин очолити міжнародні процеси під час війни та в післявоєнну добу ґрунтувався як на попередньому історичному досвіді, так і на прогнозуванні протистояння з Радянським Союзом, що робить дослідницькі висновки організації особливо цінними з погляду як визначення зовнішньополітичних цілей держави, так і постулювання нової картини соціально-політичної реальності та умов розвитку національного життя загалом.

Ключові слова: історія США, Друга світова війна, Рада з міжнародних відносин, зовнішня політика, американське світове лідерство.

Зміни у світовому політичному ландшафті в останнє десятиліття та формах реагування на них США вчергове спонукають до переосмислення й перебирання досвіду стратегічних планувань 1939-1945 рр. Окремої уваги заслуговує процес формування довгострокових цілей американської зовнішньої політики, а також їх концептуального підґрунтя, що забезпечує рамки для прийняття рішень, без яких неможлива політична дія. Вивчення особливостей інтелектуального простору США в роки війни дозволяє поглянути на процес розбудови й переосмислення зовнішньополітичної стратегії держави з точки зору його складності й багаторівневості.

Дискусії довкола зовнішньополітичних проблем у США мали характерний відбиток партійних розбіжностей протягом усієї американської історії. У зв'язку з цим, заяви з питань зовнішньої політики, зазвичай, перебувають на

межі виголошення політичної позиції та популізму, спрямованого на пошук і підтримку своїх електоральних груп. На нашу думку, взяття до уваги досвіду роботи напівофіційних та неофіційних політичних акторів дозволить збагатити картину формування зовнішньополітичної стратегії США. З огляду на це, метою статті є з'ясувати роль членів Ради з міжнародних відносин як представників американської інтелектуальної еліти в наповненні банку ідей зовнішньої політики США в роки Другої світової війни.

Основу джерельної бази статті становлять документальні матеріали, представлені звітами, аналітичними записками й меморандумами, підготовленими Радою з міжнародних відносин в роки Другої світової війни в межах проєкту «Дослідження з війни та миру» (War and Peace Studies). Документи були опрацьовані авторкою в архівних фондах Інституту Рузвельта з американських студій у м. Мідделбурзі (Нідерланди), де вони зберігаються у колекціях мікрофш*. До дослідження також були залучені матеріали та свідчення, зібрані виконавчим секретарем Консультативного комітету з проблем міжнародних відносин Гарлі Ноттером. Будучи істориком за фахом, він докладно написав історію американських зусиль із післявоєнного планування. Важливою є не лише праця Ноттера «Підготовка післявоєнної зовнішньої політики 1939-1945», опублікована 1949 р., але й укладений ним файл, що містить важливі записи Державного департаменту із планування воєнних років.

Історіографія проблеми нині залишається достатньо обмеженою. Більшість праць представлені політологічними дослідженнями й зосереджені на післявоєнному періоді, коли діяльність представників інтелектуальної еліти усе більше інкорпорується державою та інституціоналізується. Період Другої світової війни натомість розглядається поверхнево в якості перехідного етапу. Серед впливових дослідників, які вивчали вплив Ради з міжнародних відносин на американську політику, — Лоуренс Шоуп, Вільям Мінтер, Джордж Вільям Домхофф. Їхній погляд, однак, не позбавлений упередженості: намагаючись засвідчити імперський характер американської держави, вони помітно перебільшують владні можливості Ради з міжнародних відносин, яка послідовно відстоювала глобалістські погляди на зовнішню політику США. Більш свіжий погляд пропонують дослідження Індерджіта Пармара та Стівена Вертгайма. Вони розглядають функції інтелектуалів у суспільно-політичному житті невідривно від доленосних подій досліджуваного періоду, відкидаючи

* Підготовка статті стала можливою завдяки отриманню дослідницького гранта Інституту Рузвельта з американських студій (Roosevelt Institute for American Studies) у м. Мідделбурзі (Нідерланди) та проведенню дослідження в архіві установи в липні 2024 р. Авторка висловлює щиру подяку установі та її колективу за надану можливість для розвитку американознавчих студій в Україні.

надмірну сконцентрованість на міжпартійних відносинах та інститутах у політичній історії.

Досвід Ради з міжнародних відносин у зовнішньополітичних стратегічних плануваннях

Рада з міжнародних відносин (далі — РМВ) була заснована у 1921 р. групою бізнесменів, банкірів, юристів та вчених, наближених до урядових кіл. Організація об'єднувала представників інтелектуальної еліти, які мали на меті просування суспільного інтересу з питань зовнішньої політики, а також надання експертних консультацій керівництву США [1, р. 215]. РМВ репрезентувала себе як позаурядове об'єднання, серед засновників якого були як демократи, так і республіканці.

Із 1922 р. РМВ почала щоквартально видавати журнал «Foreign Affairs», який забезпечив організації широку аудиторію та авторитет. Автори, серед яких були як американські, так і закордонні експерти, представляли різний спектр поглядів на зовнішню політику. Видання вдало перетворили на провідний дискусійний майданчик із питань зовнішньої політики. Одночасно, журнал слугував потужним політичним інструментом РМВ, яка на шпальтах видання усіма засобами пропагувала інтернаціоналізм.

За роки своєї роботи РМВ набула легітимності в очах громадськості і влади. Серед її членів були діячі, пов'язані з найвищими державними структурами. Зокрема, Генрі Стімсон, держсекретар за адміністрації президента Герберта Гувера, або Норман Дейвіс, який був радником Вілсона на Паризькій мирній конференції та підтримував тісні контакти із держсекретарем у 1933–1944 рр. Корделом Голлом і президентом Франкліном Делано Рузвельтом [2, р. 115]. Близько 69% посадових осіб та співробітників Державного департаменту були членами РМВ. Після війни ситуація залишалася подібною [3, р. 51]. Юридично зберігаючи статус безпартійної та незалежної організації, РМВ мала реальні канали для впливу на державну політику через особисті контакти й авторитет.

РМВ відводила США домінуючу роль у світі і послідовно відстоювала цю позицію у міжвоєнний період. Початок Другої світової війни лише спонукав її учасників масштабувати свою діяльність та просувати свої цілі й позицію у бік практичної реалізації. З огляду на стрімкий розвиток подій та стан невизначеності, що формували виклики для нейтралістської Америки, співпраця з організацією стала потенційно корисною і для офіційних представників влади.

Співпраця воєнного часу з державними структурами розпочалася з візиту журналіста Гамільтона Фіша Армстронга, члена РМВ й головного редактора «Foreign Affairs», та Волтера Меллорі, директора організації, до Державного департаменту 12 вересня 1939 р. Під час зустрічі з помічником держсекретаря Джорджем Мессерсмітом, який також був членом РМВ, перемовники запропонували сформувати експертні групи для проведення досліджень, необхідних США для стратегічного планування. Ці групи мали на меті

запропонувати американському урядові зріз експертних думок, сформованих на основі багаторічного досвіду роботи Ради, для доповнення офіційних розробок. Дж. Мессерсміт обговорив пропозиції із Голом та Самнером Веллсом, отримавши схвалення [4, р. 2-3].

Формою реалізації цієї співпраці став проєкт «Дослідження з війни та миру» (War and Peace Studies — англ., повна назва — «Дослідження американського інтересу у війні та мирі (Studies of American Interests in the War and the Peace)). Спочатку його складали 4 робочі групи — з питань озброєння, політики, економіки, територіальних питань, до яких згодом доєднали групу, що працювала над мирними цілями європейських націй. У його проєкті РМВ провела 362 засідання [4, р. 10] й підготувала 682 меморандуми доповідей для розгляду політиками [1, р. 112]. Підготовлені документи надсилали безпосередньо до Вашингтону [3, р. 156]. У монографії про цю ініціативу, яку РМВ опублікувала 1946 р., йдеться про умови співробітництва: агенції мали працювати вільно, у той час як уряд залишав за собою право ігнорувати надані пропозиції. Співпраця мала залишатися неформальною, а кожна зі сторін повністю зберігала автономність [4, р. 1]. Як стверджується в монографії, сам Державний департамент США заохочував експертні групи висловлювати власні судження й надавати оцінку подіям незалежно від офіційних реакцій [4, р. 14].

Співпрацю РМВ з Державним департаментом не афішували, адже на початку Другої світової війни, з огляду на інтервенціоністські позиції організації, подібні колаборації могли бути негативно сприйняті значною частиною політикуму й громадськості. У зв'язку із цим було прийнято рішення сформувати заявку на фінансування проєкту Фондом Рокфеллера, який опікувався подібними ініціативами [3, р. 119; 1, р. 112]. Фонд профінансував ініціативу до кінця війни, надавши можливість стабільно працювати більше 100 провідним американським науковцям [5, р. 77]. Однак реальний масштаб співпраці та впливу РМВ на роботу Державного департаменту оцінити достатньо проблематично: значна частина домовленостей залишалася за лаштунками офіційних документів, ґрунтувалася на особистих контактах та, багато в чому, взаємному інтересі й довірі.

Наявні записи, усе ж, свідчать про суттєву зацікавленість урядових структур у отриманні експертної підтримки з боку організації. Наприклад, уже у вересні 1940 р. Меллорі у листі до Лоуренса Даггана, голови південноамериканського відділу Державного департаменту, висловив сподівання на зацікавлення останнього звітом про вплив війни на Америку та майбутній мир, який РМВ вважає корисним для уряду [6]. У листопаді того ж року Голл у офіційному листі до Дейвіса, члена РМВ, подякував за підготовлені матеріали та відзначив, що у Державному департаменті «раді отримати матеріали такого типу від осіб та агенцій, які працюють у сфері міжнародних відносин». Держсекретар

схарактеризував меморандуми РМВ як відмінні, а також відзначив, що тексти стануть у пригоді під час післявоєнного планування [7].

Більш наочним доказом впливу РМВ на зовнішньополітичні орієнтири США є документальні матеріали та свідчення, зібрані виконавчим секретарем Консультативного комітету з проблем міжнародних відносин Ноттером. У своїх бібліографічних зведеннях Ноттер указав чимало укладених РМВ меморандумів, які вивчалися урядом [8, р. vii]. Не менш важливо, що учасники проєкту у 1942 р. також доєдналися до Консультативного комітету з проблем міжнародних відносин. Серед них були такі впливові члени РМВ, як Бовмен, Дейвіс, Гамільтон Армстронг, які відстоювали глобалістські погляди та прагнули радикального перегляду ролі США у світових справах [1, р. 110].

Вплив Ради з міжнародних відносин на проголошення і зміст Атлантичної Хартії 1941 р.

Одним із ключових аспектів діяльності РМВ у роки Другої світової війни в межах «Досліджень з війни та миру» було детальне тлумачення і розширення пунктів Атлантичної Хартії, підписаної Рузвельтом і Вінстоном Черчиллем 14 серпня 1941 р., а також розробка шляхів її практичного застосування. Більше того, дослідники Шоуп і Мінтер стверджують, що РМВ була безпосередньо причетна до укладання тексту Атлантичної Хартії. На їхню думку, оприлюднення документу мало не стільки прикладний, скільки пропагандистський характер: озвучені ідеї сформулювали близько до американських національних інтересів, аби заявити таким чином про цілі США у війні. Останні навмисно були представлені абстрактно й розмиті, аби, з одного боку, не зустріти миттєвого антивоєнного опору американської громадськості, з іншого — підготувати її до боротьби за проголошені цінності [3, р. 163]. Шоуп і Мінтер зазначають, що Веллс був головним радником Рузвельта з питань Атлантичної хартії, і члени РМВ вносили свої пропозиції у документ. Однак переконливих документальних підтверджень своїм словам автори не надають.

На нашу думку, порівняльний текстуальний аналіз Атлантичної хартії і підготовлених РМВ документів надає підстави стверджувати про подібний вплив. Найбільш переконливим доказом може слугувати підготовлений політологом Вальтером Шарпом документ під назвою «Основні американські інтереси» від 10 липня 1941 р. — майже за місяць до підписання Атлантичної Хартії.

Наприклад, пункти 5-6 Атлантичної хартії оголошують мету із повного знищення нацистської тиранії, що має ознаменувати нову еру в розвитку та співжитті країн. Текст очевидно апелює до «чотирьох свобод» Рузвельта: у ньому оголошено боротьбу за право всіх людей жити без страху та злиднів. Майбутня співпраця між країнами, задекларована хартією, мала б здійснюватися задля забезпечення вищого рівня життя, економічного й соціального розвитку [9]. Шарп у схожій послідовності та з подібною

риторикою виклав ці ідеї, однак оформив їх у більш офіційному тоні, розлогіше й із важливим акцентом на американських післявоєнних зобов'язаннях. Націленість на повну поразку країн Вісі, відповідно до тексту, мала би підкріплюватися військовим та економічним співробітництвом із Великою Британією, попри ризики втягнення у війну. США, на думку Шарпа, мають оголосити свої цілі у світовому конфлікті та поширити цю інформацію «всіма доступними пропагандистськими каналами».

У інтересах американського уряду, згідно з документом, було сприяння розвитку міжнародного порядку, ґрунтованого на «економічній безпеці, соціальній справедливості та культурній свободі для всіх народів, які співпрацюватимуть із цією метою» [10]. Окрім цього, в якості гарантій реалізації зазначених пунктів, США мали б узяти на себе технічну, адміністративну, фінансову відповідальність, аби «нагодувати голодуючих, запобігти епідеміям та відновити здорові умови життя», а також розробити дієві механізми здійснення планів. Усесвітній економічний, політичний і соціальний добробут, таким чином, сприятиме захисту інститутів свободи, що становить життєво важливий інтерес для Америки, у той час як залучення до запропонованих механізмів підтримки нового міжнародного порядку та його цінностей інших країн забезпечить країні провідні позиції [10].

На відміну від пункту 3 Атлантичної хартії, у якому Рузвельт і Черчилль висловили повагу до права народів самостійно обирати форму правління, позиції Шарпа притаманний глобалістичний погляд на майбутній світопорядок. Шарп пропонує сприяти розвитку нової концепції національної ідентичності, в якій суверенітет буде підпорядковано вимогам організованої світової спільноти. Імперативами для неї слугуватимуть наукові здобутки, технологічний розвиток, а також основоположні права і свободи людини [10].

Окрім очевидних ідейних впливів, важливим є факт відстоювання і публічного просування РМВ англо-американських союзницьких відносин як у війні, так і післявоєнному світі. Після оприлюднення Атлантичної хартії в американського уряді з'явився запит на експлікацію пунктів документу, до чого залучили членів організації. У праці «Підготовка післявоєнної зовнішньої політики 1939-1945» Ноттер стверджує, що пошук реальних вимірів реалізації Атлантичної хартії та офіційного вираження проголошеної політики сприяв започаткуванню окремого конфіденційного дослідження. За його словами, РМВ підготувала цінні матеріали, які були передані до Відділу спеціальних досліджень (Division of Special Research) [11, р. 56-57]. Також 7 серпня 1941 р. Армстронг надіслав офіційний лист Веллсу, в якому говорив про можливу користь і потенціал членів РМВ, які знаються на англо-американських перемовинах з лондонської сторони [12].

У межах таємних домовленостей з урядом РМВ у листопаді-грудні активно працювала над широким тлумаченням Атлантичної хартії. Політична група РМВ рекомендувала внести більшу ясність у проголошені принципи, особливо

щодо системи міжнародної безпеки згідно з пунктом 8, а також наповнити дискусії у Вашингтоні й Лондоні більш предметним змістом, аби перетворити наміри на довгострокову політику [13]. У меморандумах зазначається, що не менш важливою за міжурядові домовленості є пропаганда підписаного документу. Остання, на думку членів РМВ, окрім досягнення конкретних міжнародних цілей, здатна підтримувати престиж американських інституцій та ідеалів за кордоном, формуючи орієнтир у боротьбі за майбутній мир [14].

Пропозиції Ради з міжнародних відносин щодо удосконалення форм міжнародної кооперації

Частиною довгострокової політики США, згідно з рекомендаціями РМВ, мало би стати створення спільної мирної платформи — нової всесвітньої організації. До концептуалізації її ціннісних основ, розробки механізмів кооперації та переосмислення історичного досвіду Ліги націй РМВ також доклала чимало зусиль. Центральне питання полягало у визначенні місця та ролі США у нових структурах, а також пошуку рішень щодо координування національних інтересів та роботи на «спільне благо» [15].

Центральною проблемою при обранні механізмів підтримки миру у світі залишалася війна як інструмент вирішення проблем і досягнення політичних цілей. На думку членів РМВ, відсутність міжнародного контролю над силою дозволяє агресору маніпулювати питанням «законності» та вільно тлумачити існуючі домовленості на власну користь у здійсненні акту агресії. Відповідно, постає нагальна потреба в незалежному централізованому контролі й установленні примату наднаціональної сили над національною [16].

Об'єднані Нації пропонувалися РМВ в якості перспективної платформи для здійснення цих планів. На початку Другої світової війни це була, скоріше, паперова організація, однак уже корисна в майбутніх мирних угодах [17]. ООН, як звітувала РМВ у 1942 р., могла стати значно більшим, аніж «тимчасовим імпровізованим засобом для стримування агресії». Окрім цього, провідна роль США у світових справах могла бути підкріплена просвітницькою роботою в напрямку промоції створення й підтримки нової мирної платформи [18].

Друга світова війна вчергове засвідчила переваги мультилатеральних відносин з огляду на необхідність узгодження із союзниками довгострокових цілей [19]. Війна продемонструвала, що ситуація в інших регіонах світу суттєво впливає на Америку. Регіоналізм в умовах світового конфлікту не є життєздатною стратегією: РМВ наголошувала, що санкції можуть бути успішними лише у тому разі, якщо їх підтримають усі держави. Розбудова системи безпеки за принципом регіональних блоків лише означатиме повернення до ізоляціонізму у США [13], а будь-яка угода, що унеможливило втручання США у врегулювання суперечок між іншими державами світу, суперечить американським національним інтересам [20]. Таким чином, нова всесвітня організація має бути універсальним агенством, яке, однак, матиме змогу співпрацювати з менш значимими регіональними структурами [21].

Погляди Ради з міжнародних відносин на роль США у війні та післявоєнному світі

На переконання членів РМВ, початок Другої світової війни ознаменував час прийняття великих стратегічних рішень. Уже восени 1941 р. РМВ рекомендувала збільшити кількість іноземних працівників США, а також сформувати корпус спеціалістів, які будуть розумітися на регіонах, що перебувають в епіцентрі бойових дій [22]. У грудні того ж року, після атаки Японії на Перл-Гарбор, РМВ закликала скоординувати воєнне планування й розробити гранд-стратегію участі та ролі США у війні [23]. Не менш важливим завданням було переконати Конгрес у необхідності взяти на себе відповідальність за ці завдання, аби адміністрація могла швидше й ефективніше працювати над міжнародними зобов'язаннями [24].

Підготовлені РМВ матеріали мали на меті, зокрема, засвідчити історичні закономірності перетворення США на міжнародного лідера. Попри надання переваги унілатеральним зносином протягом своєї історії, Америка здійснила внесок у світову стабільність та безпеку, здобувши репутацію. Серед прикладів — посередництво президента Теодора Рузвельта при укладанні миру за результатами російсько-японської війни у 1905 р., участь США у врегулюванні Рурської кризи у 1920-х рр., пакт Бріана - Келлога 1929 р. [25]. Маючи досвід та запас довіри до себе, США в подальшому мають екстраполювати свої практики на міжнародну спільноту [26]. Після завершення війни США, імовірно, будуть змушені взяти на себе функції з підтримки міжнародного порядку. Згодом застосовані поліцейські механізми, на думку РМВ, варто використати для подальшого процесу організації й удосконалення безпекової системи [13] й гарантування «свободи від страху» [27].

Окремим питанням поставала міра та форми участі США в європейській політиці. За висновками РМВ, США життєво зацікавлені у післявоєнній організації Європи. Ситуація, що склалася в результаті Другої світової війни, сформувала одразу кілька викликів: збереження безпеки від Німеччини, загроза з боку СРСР і зростання націоналістичних тенденцій. Аналітичний звіт 1943 р. мав на меті продемонструвати, що США не зацікавлені у сильній Європі, а тим більше — у її об'єднанні за принципом федерації. По-перше, федерація може бути небезпечною з огляду на ризик домінування в ній однієї країни. По-друге, реалізувати програму «чотирьох свобод» Рузвельта й Атлантичної хартії було б украй проблематично в умовах світової регіоналізації. Радше, США мають підтримати розвиток формату «Ради Європи» — форуму для обговорення суто європейських проблем, координації політик в економіці, соціальній сфері та розслідуванні внутрішніх протиріч [28]. Будь-які регіональні угруповання визнані такими, що нарощуватимуть конкуренцію або ставитимуть вибір між місцевим та всесвітнім процвітанням [21].

Від початку війни РМВ відстоювала ідею політичної реконструкції Німеччини за принципами, які зроблять її повноцінним членом міжнародного співтовариства [10]. Уже в 1943 р. члени РМВ наголошували, що в майбутньому Європа та СРСР спиратимуться на зовнішню допомогу для відновлення промисловості та гідного рівня життя [28]. Наприкінці війни РМВ дійшла висновку, що ворог має бути покараний, однак з огляду на досвід Першої світової війни, «німці та інші народи повинні побачити, що життя у світі краще, ніж життя у війні». Отже, США мають взяти на себе відповідальність за «здорову, задоволену Європу» [29].

Позиція РМВ щодо місця США у післявоєнному світі ґрунтувалася на переконанні в неможливості забезпечити міцний мир без перетворення США на активну та провідну частину міжнародних відносин. Американські стратегічні планування мають віддзеркалювати нове політичне мислення, а довгострокове бачення нового світу — контролювати щоденні рішення [21]. Зростання можливостей США з одночасним виснаженням від війни інших держав посилює американські позиції та ставить у залежність від них курс розвитку решти націй: «політика Америки дасть першу відповідь на те, яким буде світ після війни» [21]. В умовах війни лише США, на думку РМВ, здатні запропонувати універсальні рішення, базовані на проголошених Рузвельтом «чотирьох свободах». Саме американські цінності мають глобальний характер [21], тому серед завдань американської зовнішньої політики є їх захист та увічнення в якості цілей у війні разом із залученням до цих ідей більшості країн [24].

Серед інших важливих стратегічних міркувань РМВ — передбачення майбутньої Холодної війни. Меморандуми організації засвідчують очевидну втрату Великою Британією провідних позицій у Європі ще після Першої світової війни. Її місце мають посісти США з огляду як на німецьку, так і радянську загрозу [29]. На момент травня 1945 р., остання, на думку членів РМВ, була потенційно більшою та небезпечнішою [30]. Із 1943 р. РМВ наполегливо рекомендувала звернути особливу увагу на радянські інтереси у Східній Європі, де формувалася система радянського панування [20]. Серед думок, які РМВ рекомендувала взяти урядові до уваги, були слова Ріхарда Ніколаса Куденгофе-Калергі, президента Пан'європейського союзу. Ще в листопаді 1940 р. у промові в Нью-Йоркському Міжнародному домі він заявив, що США неминуче зіткнуться із серією війн та революцій, якщо Європа стане частиною СРСР чи нацистського Союзу [31].

Серед кроків протидії радянській експансії в роки війни була, зокрема, правильна антиколоніальна позиція. РМВ рекомендувала відкрито виступити проти експлуатації залежних народів, враховуючи можливість їх об'єднання із Радянською Росією проти «капіталістичних» держав західного світу. Участь США у долі цих народів [32], підкріплена активним антиколоніалістським дискурсом у публічній риторичі, слугувала би корисним інструментом у

боротьбі проти амбіцій СРСР. Активна іміджева політика у залежних регіонах [17], поширення політики «відкритих дверей», сприяння культурній свободі [19] були запропоновані РМВ в якості складових послідовного відстоювання американської антиколоніальної традиції, що демонструє неупередженість позиції США в колоніальному питанні [33].

Висновки

Американська інтелектуальна еліта як соціально-політичне явище відіграла вагомую роль у концептуалізації американської зовнішньої політики та національного інтересу в ній. На нашу думку, аналіз діяльності неофіційних й напівофіційних акторів, а також створених ними інтелектуальних мереж, дозволяє відтворити цілісну картину інтелектуальних пошуків у напрямку перегляду ключових орієнтирів зовнішньої політики США часів Другої світової війни та віднайдення консенсусних рішень, що змістили фокус у питанні щодо здійснення Америкою світового лідерства із екзистенційної необхідності на форми й механізми його реалізації.

Досвід діяльності Ради з міжнародних відносин є одним з найбільш яскравих та репрезентативних проявів цього процесу. Підтримуючи велику мережу контактів, ефективну організаційну структуру, авторитет та чітку стратегічну позицію, організація посприяла внесенню до офіційного порядку денного ідеї американського світового лідерства та надала урядові рекомендації щодо особливостей його реалізації.

По-перше, аналіз підготовлених РМВ документів та урядових записів надає підстави стверджувати про значний ідейний вплив організації на положення Атлантичної хартії 1941 р., а також подальшу інструменталізацію її пунктів у американській зовнішній політиці. По-друге, рекомендації РМВ щодо створення нової мирної платформи на основі формату Об'єднаних Націй та бачення ролі США у ній у якості *primus inter pares* накреслили основні напрямки роботи країни в межах заснування міжнародної організації. По-третє, репрезентація РМВ Америки як глобальної сили, легітимізованої просуванням універсальних загальнолюдських цінностей, концептуально розширила підходи щодо міжнародного лідерства США в умовах боротьби різних проєктів його здійснення. По-четверте, заклик очолити міжнародні процеси під час війни та в післявоєнну добу ґрунтувався як на попередньому історичному досвіді, так і на прогнозуванні протистояння з Радянським Союзом, що робить дослідницькі висновки РМВ особливо цінними з погляду як визначення зовнішньополітичних цілей держави, так і постулювання нової картини соціально-політичної реальності та умов розвитку національного життя загалом.

Список використаних джерел та літератури

1. Parmar I. Think Tanks and Power in Foreign Policy. Basingstoke: Palgrave, 2004. 267 p.
2. Domhoff G. W. The Power Elite and the State: How Policy Is Made in America. London: Routledge, 1990. 336 p.
3. Shoup L. H., Minter W. Imperial Brain Trust: The Council on Foreign Relations and United States Foreign Policy. New York and London: Monthly Review Press, 1977. 334 p.
4. The War and Peace Studies of the Council on Foreign Relations 1939-1945. New York: Council on Foreign Relations, 1946. 48 p.
5. Parmar I. Foundations of the American century: the Ford, Carnegie, and Rockefeller Foundations in the rise of American Power. Columbia: Columbia University Press. 2012. 356 p.
6. Walter M. Mallory to Laurence Duggan. September 11, 1940. *Council on Foreign Relations Records: Studies Department Series*. Princeton University Library. MC104.3.
7. Cordell Hull to Norman H. Davis. November 12, 1940. *Council on Foreign Relations Records: Studies Department Series*. Princeton University Library. MC104.3.
8. State Department Records of Harley A. Notter, 1939-1945: Bibliography. Post World War Foreign Policy Planning. Congressional Information Service, Inc., 1987. 587 p.
9. Atlantic Charter. August 14, 1941. *The Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*. URL: <https://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp>
10. Basic American Interests: Preliminary Draft. Author: Walter R. Sharp. July 10, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-415-P-B23.
11. Notter H. Postwar Foreign Policy Preparation, 1939-1945. Connecticut: Greenwood Press, 1975. 726 p.
12. Hamilton Fish Armstrong to Sumner Welles. August 7, 1941. *Council on Foreign Relations Records: Studies Department Series*. Princeton University Library. MC104.3.
13. Memorandum of Discussions, Sixteenth Meeting. October 22, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-16-A-A16.
14. American Political Action in the Present Military Crisis. July 3, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-114-A-B61.
15. American Representation in "The United Nations". Authors: Carter Goodrich, Walter R. Sharp. December 29, 1944. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-483-P-B91.
16. The Distinction Between War and International Policing. Author: Payson. June 14, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-460-P-B68.
17. Memorandum of Discussions, Twenty-fourth Meeting. July 1, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-24-A-A24.
18. Subjects: U.S., United Nations. Group: The United States and the United Nations in War and Peace. Program year: 1942/43. December 4, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. G-71.
19. Problems of Postwar International Organization: A Tentative Outline. Authors: Walter R. Sharp, Arthur Sweetser. March 2, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-429-P-B37.
20. Memorandum of Discussions, Thirty-fifth Meeting. May 24, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921-1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-35-A-A35.

21. Approaches to Postwar International Organization (preliminary draft). Author: Arthur Sweetser. September 17, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-422-P-B30.
22. American Representation in Critical Areas. Author: Bruce C. Hopper. October 20, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-574-T-B38.
23. War Planning. Authors: Hanson W. Baldwin, George Fielding Eliot, Frank R. McCoy. December 15, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-88-A-B35.
24. An American Commitment on Peace Aims. July 9, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-436-P-B44.
25. National Sovereignty and the International Tasks of the Postwar World. Author: Walter R. Sharp. August 31, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-440-P-B48.
26. American Participation in International Police Activity. Author: Payson S. Wild. Date: June 14, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-459-P-B67.
27. Some Problems of International Policing. Authors: Hanson W. Baldwin, George Fielding Eliot, Grayson Kirk. January 1944. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-702.
28. European Regionalism and Postwar World Organization. September 27, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-463-P-B71.
29. The Changing Strategic Position of Britain. Author: Hanson W. Baldwin. July 31, 1945. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-176-A-B123.
30. Memorandum of Discussions, Fifty-first Meeting. May 15, 1945. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-51-A-A51.
31. The Future of Europe. Author: Count Richard N. Coudenhove-Kalergi. October 22, 1940. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. M-270.
32. The United States and the “Colonial Problem”. Author: Jacob Viner. June 24, 1944. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-314-E-B71.
33. Dependent Areas in the Postwar World. Author: Walter R. Sharp. August 3, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-437-P-B45.

References

1. Parmar, I. (2004). *Think Tanks and Power in Foreign Policy*. Basingstoke: Palgrave. [In English].
2. Domhoff, G. W. (1990). *The Power Elite and the State: How Policy Is Made in America*. London: Routledge. [In English].
3. Shoup, L. H., Minter, W. (1977). *Imperial Brain Trust: The Council on Foreign Relations and United States Foreign Policy*. New York and London: Monthly Review Press. [In English].
4. The War and Peace Studies of the Council on Foreign Relations 1939-1945. (1946). New York: Council on Foreign Relations. [In English].

5. Parmar, I. (2012). *Foundations of the American century: the Ford, Carnegie, and Rockefeller Foundations in the Rise of American Power*. Columbia: Columbia University Press. [In English].
6. Walter M. Mallory to Laurence Duggan. September 11, 1940. *Council on Foreign Relations Records: Studies Department Series*. Princeton University Library. MC104.3. [In English].
7. Cordell Hull to Norman H. Davis. November 12, 1940. *Council on Foreign Relations Records: Studies Department Series*. Princeton University Library. MC104.3. [In English].
8. Congressional Information Service, Inc. (1987). *State Department Records of Harley A. Notter, 1939-1945: Bibliography. Post World War Foreign Policy Planning*. [In English].
9. Atlantic Charter. August 14, 1941. *The Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy*. [Online]. Available from: <https://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> [In English].
10. Basic American Interests: Preliminary Draft. Author: Walter R. Sharp. July 10, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-415-P-B23. [In English].
11. Notter, H. (1975). *Postwar Foreign Policy Preparation, 1939-1945*. Connecticut: Greenwood Press. [In English].
12. Hamilton Fish Armstrong to Sumner Welles. August 7, 1941. *Council on Foreign Relations Records: Studies Department Series*. Princeton University Library. MC104.3. [In English].
13. Memorandum of Discussions, Sixteenth Meeting. October 22, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-16-A-A16. [In English].
14. American Political Action in the Present Military Crisis. July 3, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-114-A-B61. [In English].
15. American Representation in “The United Nations”. Authors: Carter Goodrich, Walter R. Sharp. December 29, 1944. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-483-P-B91. [In English].
16. The Distinction Between War and International Policing. Author: Payson. June 14, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-460-P-B68. [In English].
17. Memorandum of Discussions, Twenty-fourth Meeting. July 1, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-24-A-A24. [In English].
18. Subjects: U.S., United Nations. Group: The United States and the United Nations in War and Peace. Program year: 1942/43. December 4, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. G-71. [In English].
19. Problems of Postwar International Organization: A Tentative Outline. Authors: Walter R. Sharp, Arthur Sweetser. March 2, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-429-P-B37. [In English].
20. Memorandum of Discussions, Thirty-fifth Meeting. May 24, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-35-A-A35. [In English].
21. Approaches to Postwar International Organization (preliminary draft). Author: Arthur Sweetser. September 17, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-422-P-B30. [In English].
22. American Representation in Critical Areas. Author: Bruce C. Hopper. October 20, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-574-T-B38. [In English].

23. War Planning. Authors: Hanson W. Baldwin, George Fielding Eliot, Frank R. McCoy. December 15, 1941. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-88-A-B35. [In English].
24. An American Commitment on Peace Aims. July 9, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-436-P-B44. [In English].
25. National Sovereignty and the International Tasks of the Postwar World. Author: Walter R. Sharp. August 31, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-440-P-B48. [In English].
26. American Participation in International Police Activity. Author: Payson S. Wild. Date: June 14, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-459-P-B67. [In English].
27. Some Problems of International Policing. Authors: Hanson W. Baldwin, George Fielding Eliot, Grayson Kirk. January 1944. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-702. [In English].
28. European Regionalism and Postwar World Organization. September 27, 1943. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-463-P-B71. [In English].
29. Memorandum of Discussions, Fifty-first Meeting. May 15, 1945. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-51-A-A51. [In English].
30. The Changing Strategic Position of Britain. Author: Hanson W. Baldwin. July 31, 1945. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-176-A-B123. [In English].
31. The Future of Europe. Author: Count Richard N. Coudenhove-Kalergi. October 22, 1940. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. M-270. [In English].
32. The United States and the “Colonial Problem”. Author: Jacob Viner. June 24, 1944. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-314-E-B71. [In English].
33. Dependent Areas in the Postwar World. Author: Walter R. Sharp. August 3, 1942. *Microfiche Edition of Records of the Council on Foreign Relations, 1921–1951*. Middelburg: The Roosevelt Institute for American Studies. W-437-P-B45. [In English].

Kotliar O. *The Contribution of the Council on Foreign Relations to Shaping U.S. Foreign Policy Strategy During World War II.*

The article explores the role of the Council on Foreign Relations in shaping the foreign policy strategy of the United States during World War II. It is demonstrated that the cooperation between the organization and governmental structures laid the foundations for the subsequent institutionalization of the influence of intellectual circles in the process of strategic decision-making in the war years.

The author argues that the American intellectual elite, as a socio-political phenomenon, played a significant role in conceptualizing American foreign policy and national interest. Analyzing the activities of unofficial and semi-official actors, as well as the intellectual networks they created, allows for the reconstruction of a comprehensive picture of intellectual efforts aimed at revising the key directions of U.S. foreign policy during World War II. A prominent role in this process was played by the Council on Foreign Relations, which helped introduce the idea of American global leadership into the official agenda and provided the government with recommendations on how to implement this concept.

An analysis of the documents and official records prepared by the Council on Foreign Relations provides grounds to assert the organization's ideological influence on the Atlantic Charter of 1941, its subsequent political instrumentalization, and the creation of a new peace platform based on the United Nations format. Equally important is that the Council's call for the U.S. to lead international processes during the war and in the post-war era was based not only on past historical experience but also on forecasting a confrontation with the Soviet Union. It makes the organization's research findings especially valuable both for defining foreign policy objectives and for postulating a new vision of the socio-political reality and conditions for national life development as a whole.

Keywords: History of the United States, World War II, Council on Foreign Relations, foreign policy, American global leadership.